

І.В. Коваль

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

І.А. Гаврилюк

студентка 4 курсу факультету іноземної філології,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ:
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ**

У ХХІ столітті відбуваються значні зміни в українській системі мовної освіти в організаційному та змістовому наповненнях, значно змінився соціокультурний контекст вивчення іноземної мови. Сучасні економічні, комунікаційні, суспільні і технологічні зміни в країні та світі охопили достатньо велику кількість людей різних професій, віку та світогляду, а, тому також зросли потреби в іншомовній комунікації. Для розвитку іншомовної комунікації на рівні закладу вищої освіти потрібні, насамперед, багаторівневий підхід до оволодіння іноземною мовою, міжпредметна інтеграція та взаємодія, фахове спрямування навчання, орієнтація на соціо- та міжкультурний аспект в опануванні іншомовною комунікацією.

Такі нагальні завдання вимагають чималих змін до рівня оволодіння іноземною мовою та особливостей навчання іншомовній комунікації студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти. Зокрема, актуальна проблема засвоєння та шляхів оволодіння іноземною мовою постає як надзвичайно складний та багатоаспектний процес, який вплетений у соціально-психологічні умови формування іншомовної комунікативної компетенції. Спроби наблизити процес навчання до процесу комунікації здійснювались неодноразово й давно. Вони мали велике значення, оскільки розвивали інтерес до комунікативного навчання. У цьому комунікативному напрямку працювало чимало науковців, серед них І.Л. Бім, Н.М. Гончарук, П.Б.Гурвіч, Н.Є. Захарова, І.О.Зимня, Г.А. Китайгородська, О.М. Корніяка, О.Д. Мітрофанова, О.О. Леонтьєв, Є.І. Пасов, В.Л. Скалкін, Р. Олрайт, І.Л. Онуфрієва, Л.А. Онуфрієва, Г.Е. Піфо, С.Савіньон та ін.

У працях науковців (Ю. Дроб'язко (Дроб'язко, 2012), О. Корніяки (Корніяка, 2011), Н. Завіниченко (Завіниченко, 2003)) доведено, що необхідною умовою організації активної комунікації є встановлення атмосфери довіри і взаєморозуміння, формування компетентної взаємодії, яка забезпечується цілемотиваційними чинниками, особистісною орієнтацією комунікативної взаємодії, постійним стимулюванням потреби та інтересу до спілкування, гуманістичною спрямованістю освітнього процесу, спрямованого на формування професійної і комунікативної компетентності, соціальним та психологічним супроводом в умовах ЗВО (Гончарук & Онуфрієва, 2019).

Комунікативний метод ґрунтується на спеціальнометодичних, що уможлиблює уникнути «універсальності» та забезпечити його диференційованість. За відсутності взаємодії немає і комунікації. Тому, малопродуктивною є практика, коли студенти на занятті з іноземної мови працюють індивідуально, а не спільно, форма роботи, за якою студент у спілкуванні із викладачем, позиція учня, а не рівноправного партнера, співучасника іншомовної комунікації (Онуфрієва Л.А. & Онуфрієва І.Л., 2010).

Орієнтація комунікативного підходу на інформаційну функцію організації процесу іншомовного спілкування, що обмежується виключно рамками мовленнєвих актів, спрямованих на реалізацію функції обміну повідомленнями, виявила з часом свою слабку сторону, що викликало виправдану критику. Зведення комунікації тільки до мови, а також підміна психологічних якостей дій партнерів у діалозі та монологі якостями одних лише мовних характеристик, обмежує проблему психології комунікації і спрямовує увагу педагогів на обстеження лише мовних (лінгвістичних) здібностей, що не пояснює особистості розбіжності у використанні мови у взаємодії із партнером.

Психолого-педагогічна література з цього питання хоча і не дає вичерпної відповіді стосовно природи і структури цього психологічного утворення, але і не страждає на відсутність даних, що закладають достатню емпіричну базу для можливих теоретичних узагальнень.

Сучасні вітчизняні дослідниці Н.М. Семенів та Л.А. Онуфрієва зазначають, що «процес розвитку культурно-ціннісних орієнтацій сприяє розвитку особистості в цілому. Культурно-ціннісна орієнтація формується на основі базових цінностей особистості, співвідношення і зміст яких у житті як окремої людини, так і людства в цілому різноманітні. Культурно-ціннісні орієнтації відіграють вирішальну роль у регуляції поведінки, виборі життєвого шляху, формуванні світогляду,

переконань, а також багато в чому визначають смисл життя людини.

Введення таких орієнтацій в структуру особистості дає змогу визначити соціально-психологічні детермінанти мотивації поведінки, джерела якої потрібно шукати в соціальній природі суспільства, етнічних та культурних особливостях усвідомлення середовища, в якому сформувалася соціальна індивідуальність особистості і де проходить повсякденна життєдіяльність людини. Можна стверджувати, що саме ціннісні орієнтації визначають мотивацію поведінки особистості й мають значний вплив на всі аспекти її діяльності» (Семенів & Онуфрієва, 2019).

За джерельними даними, досягнення належного рівня педагогічної взаємодії, а отже і продуктивності здійснення педагогічної діяльності, зумовлюється наявністю у викладача здатності до встановлення і підтримання контакту з навчальною аудиторією у процесі організації навчально-виховного процесу, вміння створювати у групі клімат спільного співпереживання, передбачення виникнення конфліктних ситуацій, а також уміння їх розв'язання, здатність (толерантність) до тактичної доцільної критики, доброзичливість, соціальна спрямованість, організаторські здібності, готовність до комунікації, схильність до аналізу міжособистісних стосунків тощо.

У процесі формування іншомовної комунікації беруться до уваги переліки якостей особистості, які лежать в основі ефективності спілкування як професійно важливого, інтегративного утворення суб'єкта спілкування: почуття гумору, чарівність, скромність, самокритичність, душевність, ініціативність, довірливість, стриманість, упевненість, доброзичливість, чесність, справедливість, поважливість, чуйність, комунікативність. У наведеному узагальненому зведенні на підставі джерельних і власних спостережень помітна відсутність професійно значущих якостей суб'єкта педагогічної діяльності (спілкування), що стосуються мовленнєвого рівня.

Мовленнєва взаємодія як форма поведінки, що виявляє характер, ставлення людини до інших, її соціальні і життєві позиції, іншими словами – спроба відокремити на матеріалі особливостей мовленнєвої комунікації (мовленнєвих дій, вчинків, впливів) мовленнєвий тип особистості – другий психологічний ракурс бачення проблеми, постановка якої зініційована Т.М. Ушаковою. Основу дослідження складає узагальнена схема комунікативної структури мовленнєвого спілкування, що складається з трьох блоків – 1) основних елементів структури мовленнєвого спілкування; 2) параметрів, які визначають характер взаємостосунків партнерів у процесі комунікації; 3) параметрів,

які відображають узагальнені характеристики мовленнєвого спілкування.

На початковому етапі університетської підготовки сума знань з іноземної мови студентів 1-го курсу немовних факультетів надзвичайно мала. Тому розуміння ними значення нових слів і висловів відбувається лише за допомогою зовнішнього чи внутрішнього перекладу. Внутрішній переклад на рідну мову гальмує формування слухо-моторних стереотипів мови, порушує також неміцні асоціації між слуховим образом і руховим уявленням. Відповідно до цього, одним із завдань швидкого та міцного створення у студентів продуктивних навичок володіння іноземною мовою було скорочення випадків внутрішнього перекладу.

На емпіричному рівні суб'єкт-суб'єктна парадигма конкретизується на рівні діадичної взаємодії, що постає, як відомо, окремою проблемою спілкування. Діалог, як об'єкт психологічного і психолінгвістичного дослідження, посів чи не виключне місце в загальній проблематиці спілкування, а мовленнєвого – зокрема. Водночас у розумінні змісту поняття діалогу, як неодноразово зазначалося в літературі, діапазон точок зору досить значний. Не зупиняючись на аналізові аргументацій прихильників того чи іншого погляду стосовно інтерпретації діалогу, ми приєднуємося у цьому випадку до визначення діалогу як такої форми взаємодії партнерів, яка включає у себе в якості обов'язкового компонента, або властивості діалогічного висловлювання, не лише адресність останнього, оскільки ця властивість, як слушно доводиться, притаманна і монологічній взаємодії, а й установку партнера на комунікативну реакцію-відповідь, або намір отримати від свого партнера очікувану відповідь. За таким розумінням діалог складає повний цикл чи діалогічну єдність, яка реалізується як мовними, так і невербальними засобами. Причому зміст діалогічної комунікації може бути зрозумілим за умови інтерпретації всіх комунікативно значущих елементів висловлювання. До уваги бралась така форма спільної мовленнєвої діяльності, яка реалізується у виді полілогу. У своїх концептуальних засадах керуємось також ідеями діалогічного підходу, які розробляються українськими психологами в руслі розробки концепції гуманістично орієнтованого педагогічного процесу, а при розбудові експериментальної процедури – досвід дослідження навчального діалогу. Крім того, за всієї продуктивності наведених вище позицій, всі вони, проте, втрачають одну, на наш погляд серйозну психологічну ланку, а саме ту, яка визначає сам акт ініціювання суб'єктом комунікативної взаємодії, якою постає мотивація. Адже «не тільки розвиток мовленнєвої

взаємодії в онтогенезі, але й усе реальне розгортання мовленнєвої діяльності того, хто говорить, обумовлюється його комунікативними потребами, його інтенціями...».

Висновки. Формування комунікативних вмінь та навичок в умовах ЗВО забезпечує питання професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах комунікативної грамотності, компетентності, ефективного інформаційного обміну в умовах міжособистісної взаємодії, який сприяє більш високому рівню оволодіння студентами засобами іншомовного спілкування, забезпечує можливість творчої свободи та самовираження, уможлиблює реалізацію міжкультурної іншомовної соціокультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Гончарук Наталя, Онуфрієва Ліана. Деякі психологічні особливості комунікативних навиків у студентської молоді в контексті соціометричного структурування. Психологічний часопис, *Psychological Journal*. Vol 5 No 4 (2019). 20–37. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.4.2>

2. Дроб'язко Ю.І. Співробітництво викладача і студента в процесі формування комунікативних умінь та навичок. Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. 05-25 квітня 2012 р. Київ : НТУУ «КПІ». С. 89–94.

3. Завіниченко Н.Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2003. 216 с.

4. Корніяка О.М. Порівняльний аналіз розвитку комунікативної компетентності фахівця у період його первинної і вторинної професіоналізації. Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. Вип. 11. С. 361–372.

5. Онуфрієва Л.А., Онуфрієва І.Л. Психологічний аспект формування іншомовної компетенції студентів немовних спеціальностей. Становлення цінностей у психологічному вимірі соціального буття особистості. Соціальна мужність як цінність : Матеріали міжнародної конференції, 3-4 червня 2010 р., Львів – Кам'янець-Подільський / за ред. С.Д. Максименка, Л.В. Романюк, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 114–117.

6. Семенів Н.М., Онуфрієва Л.А. Культурно-ціннісні характеристики

як детермінанти розвитку особистості в студентському середовищі. Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. Вип. 45. С. 338–357. DOI 10.32626/2227-6246.2019-45.338-357.

Dr inż. Antoni Krauz

Małopolska Uczelnia Państwowa im. rtm. Witolda Pileckiego w Oświęcimiu,
Instytut Nauk Humanistycznych i Społecznych im. Jana Karskiego

Mgr Agnieszka Krauz

Szkoła Podstawowa nr 21 w Rzeszowie

WPLYW I ZNACZENIE POMOCY PSYCHOLOGICZNO- PEDAGOGICZNEJ DZIECIOM I MŁODZIEZY W SZKOLE

Artykuł przedstawia problematykę dotyczącą określenia, jaki wpływ i znaczenie na rozwój edukacyjny dziecka w różnych grupach wiekowych mają różne formy pomocy psychologiczno pedagogicznej w szkole. Szkoły i placówki podejmują niezbędne działania w celu tworzenia optymalnych warunków realizacji działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej, zapewnienia każdemu uczniowi warunków niezbędnych do jego rozwoju. Szkoła jest środowiskiem posiadającym dużo możliwości realizowania funkcji opiekuńczo wychowawczej wobec uczniów. Realizacja tych zadań powinna być dostosowana do każdego poziomu edukacyjnego, ma na celu uczynienie szkoły placówką przyjazną, pożyteczną i przyjemną dla uczniów. Ponadto dokonano charakterystyki na czym polega pomoc psychologiczno pedagogiczna udzielana w szkole i kto może z niej korzystać? Pomoc psychologiczno pedagogiczna w szkole jest udzielana uczniom, ale także rodzicom i nauczycielom. Jest ona nieodpłatna, dostępna w każdej szkole, a korzystanie z niej jest dobrowolne. Za jej organizację odpowiada dyrektor szkoły. Pomoc psychologiczno pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym (§ 2. 1.